

Підручник має містити засоби, завдяки яким стимулюється, мотивується, програмується, реалізується діяльність учнів і досягаються поставлені цілі. Відтак обсяг текстів, представлених у підручнику, повинен бути педагогічно доцільним, чітко побудованим, послідовно, логічно, лаконічно викладеним. Для того, щоб навчальна інформація ефективно засвоювалась дев'ятикласниками, структура тексту має будуватися як комбінація невеликих за обсягом смислових частин.

ЯК РОЗВИНУТИ В УЧНІВ СТАВЛЕННЯ ТА АКСІОЛОГІЧНІ УМІННЯ

О. І. Пометун, докт. пед.наук., член-кореспондент НАПН України

Ставлення як компонент навчальних результатів і компетентності учнів декларований у всіх навчальних програмах останніх років. Проте водночас він є найменш розробленим з боку теорії й методики його розвитку в учнів різного віку.

Під «ставленням» розуміють сформовану на основі переконань стійку позитивну чи негативну оцінку особою об'єктів матеріального чи духовного світу, почуття, які особа відчуває до об'єкту, і які спрямовують її поведінку. Основою таких почуттів є ті чи інші уявлення людини про цінності суспільного буття, її іноді неусвідомлені переконання й погляди, а також конкретні пристрасті та інтереси. В житті ставлення зазвичай формуються інтуїтивно або на основі уявлень та ідей, цінностей, які має людина. Суспільні цінності усвідомлюються людиною як значущість об'єктів оточуючого та внутрішнього світу для неї особисто, певної групи людей, до якої вона належить, суспільства в цілому. Особистісні цінності формуються шляхом інтеріоризації (переходу у внутрішній план, «привласнення») цінностей суспільства. Поняття «особистісні цінності» пов'язується з освоєнням конкретними індивідами суспільних цінностей, а отже за ними закріплюється значущість, особистісний смисл для людини певних об'єктів, подій, явищ.

Розуміння способу виникнення ставлень особистості на основі інтеріоризації нею суспільних цінностей дозволяє визначити дидактичні підходи до їх формування у процесі навчання різних предметів, зокрема історії. Функціонування цього механізму у процесі навчання забезпечується двома шляхами: через зміст навчання (за умови забезпечення його якісного засвоєння учнями) та відповідну його організацію (технологію).

У навчанні історії для формування в учнів, наприклад, громадянських демократичних ставлень і цінностей у зміст освіти мають бути включені сюжети, що розкривають такі цінності (наприклад, у вигляді інформації про Козацьку державу та її устрій, Конституцію Пилипа Орлика, «Декларацію прав людини і громадянина» або «Декларацію про незалежність США» та ін.), а відбір та структурування всього навчального змісту повинні проводитись з урахуванням психологічного механізму формування ставлень особистості (тобто учням треба надавати факти про те, якими були потреби, мотиви,

інтереси людей, які створили такі цінності і прагнули втілити їх у життя, як вони ставились до світу і як діяли в конкретному часі та просторі).

Щодо технологій навчання, то для розв'язання цих завдань вони мають бути такими, щоб забезпечити когнітивну активність дітей (учень сам конструює знання, уміння та смисли), чітку і ясну процесуальність організації навчання (учень застосовує навчально-дослідницькі методи відповідно до історичного пізнання) та результативність (результат навчальної діяльності учня має бути значущим для нього і для життя).

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДРУЧНИКА З ІСТОРІЇ

Н. М. Гупан, докт. пед. наук

Проведений аналіз значної кількості шкільних підручників з історії останніх років засвідчує, що сьогодні актуальним є формулювання чіткого переліку вимог до підручника у контексті компетентнісного підходу. На нашу думку, підручник, спрямований на формування компетентності учнів має забезпечувати насамперед: 1) можливість залучення учня в активну пізнавальну діяльність на уроці і поза ним у відповідності до завдань розвитку визначених Стандартом освіти й навчальною програмою знань, умінь, навичок і ставлень; 2) можливість учителя будувати процес навчання як самостійну діяльність кожного учня й учениці з опанування навчального змісту в процесі дослідження й пошуку. Розв'язання цих завдань має забезпечуватись через всю систему компонентів, з яких складається сучасний підручник: всі види текстів та поза текстові компоненти навчальної книги. Тому й вимоги до компетентнісно орієнтованого підручника мають стосуватись окремих елементів підручника як системи.

Серед вимог до тексту підручника – його чітке структурування на розділи, глави, теми (параграфи) й пункти, логічний і короткий виклад авторського тексту з мінімальним, але достатнім для розуміння суті, кількістю фактів, конкретних прикладів. Кількість тексту в кожному з 3–5-ти пунктів теми або пункту має визначатись віком учнів, їх умінням читати і не повинна складати більше, ніж 50-60% «простору» параграфа, адже він, по-перше, є лише відображенням думок і позицій авторів підручника, які не є єдино правильними, по-друге, його засвоєння у вигляді готових думок суперечить компетентнісно орієнтованому навчанню. Замість інформаційного тексту в підручнику мають бути присутніми інші компоненти, що дозволяють побудувати урок як активну діяльність учнів.

Обов'язковим компонентом має бути додатковий текст насамперед аутентичні історичні документи та інші джерела, за допомогою яких автори мають забезпечити альтернативність та багатоаспектність підходів до історичних фактів і явищ. Цільове використання цих елементів тексту дозволяє